

جامعه‌شناسی عمومی

دکتر منوچهر محسنی

انتشارات طهوری

۱۴۰۰

سرشناسه : محسنی، منوچهر، ۱۳۲۱ -
عنوان و نام پدیدآورنده : جامعه‌شناسی عمومی / تألیف منوچهر محسنی.
وضعیت ویراست : [ویراست ۶].
مشخصات نشر : تهران: طهوری، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری : ۲۸۳ ص.
شابک : 978-600-5911-10-7
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا.
یادداشت : چاپ بیست و هشتم.
موضوع : جامعه‌شناسی.
رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۰ ۳م۳/ف۶۰۶ HM
رده‌بندی دیویی : ۳۰۱
شماره کتابشناسی ملی : ۲۴۵۹۳۱۹

www.ketab.ir

انتشارات طهوری

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه نوروز، شماره ۲۴
صندوق پستی ۱۶۴۸-۱۳۱۴۵ / تلفن ۴۸ ۴۶ ۶۶-۲۰۶ ۲۲ ۵۱ ۹۱۲

جامعه‌شناسی عمومی

دکتر منوچهر محسنی

چاپ ششم ویرایش ششم

چاپ بیست و هشتم، پاییز ۱۴۰۰

تیراژ، ۳۳۰ نسخه

حروف‌نگار: نوشین سیدابراهیمی

صفحه‌آرایی: علم‌روز

حق هرگونه چاپ و انتشار برای انتشارات طهوری محفوظ است

۸۵۰۰۰۰ ریال

فهرست

۹	پیشگفتار.....
۱۱	بخش اول - اصول و کلیات.....
۱۱	۱ - موضوع و محتوای جامعه‌شناسی.....
۱۱	تعریف جامعه‌شناسی.....
۱۳	قلمرو جامعه‌شناسی.....
۱۷	۲ - پدیده اجتماعی.....
۱۷	مفهوم پدیده اجتماعی.....
۱۹	ماهیت پدیده‌های اجتماعی.....
۲۱	ویژگی‌های پدیده اجتماعی.....
۲۳	طبقه‌بندی پدیده‌های اجتماعی.....
۲۵	پیوستگی پدیده‌های اجتماعی.....
۲۷	۳ - هدف و کاربرد جامعه‌شناسی.....
۲۷	هدف‌های تحقیق در جامعه‌شناسی.....
۲۹	کاربردهای جامعه‌شناسی.....
۳۱	۴ - جامعه‌شناسی و سایر رشته‌ها.....
۳۱	طبقه‌بندی علوم اجتماعی.....
۳۱	جامعه‌شناسی و سایر علوم اجتماعی.....
۳۲	روانشناسی اجتماعی.....
۳۳	اقتصاد.....
۳۴	علم سیاست.....
۳۴	جمعیت‌شناسی.....
۳۵	قوم‌نگاری.....
۳۶	قوم‌شناسی.....
۳۶	مردم‌شناسی.....

۳۸	جامعه‌نگاری
۳۸	زبان‌شناسی
۳۹	تاریخ
۴۰	جامعه‌شناسی و سایر رشته‌ها
۴۵	۵- زمینه‌های تخصصی جامعه‌شناسی
۴۵	جامعه‌شناسی و جامعه‌شناسی‌ها
۴۶	رشته‌های تخصصی جامعه‌شناسی
۴۶	جامعه‌شناسی کاربردی
۴۸	خلاصه بخش اول
۵۱	بخش دوم - سیر تحولی جامعه‌شناسی
۵۱	۶- اندیشه‌های اجتماعی در غرب تا قبل از قرون وسطی
۵۱	فلسفه در یونان باستان
۵۲	افلاطون
۵۴	ارسطو
۵۷	۷- اندیشه‌های اجتماعی در غرب در قرون وسطی
۵۷	شرایط اجتماعی و فرهنگی قرون وسطی
۵۸	اندیشه‌های اجتماعی
۶۱	۸- اندیشه‌های اجتماعی در اروپا از رنسانس تا پایان قرن هجدهم
۶۱	شرایط کلی رنسانس
۶۲	بیکن و دکارت
۶۳	ماکیاول
۶۵	توماس مور
۶۶	توماس هابز
۶۸	جان لاک
۷۰	ویکو
۷۱	فیزیوکرات‌ها
۷۳	متسکیو
۷۶	ولتر
۷۷	ژان ژاک روسو
۸۱	۹- اندیشه‌های اجتماعی و جامعه‌شناسی در قرن نوزدهم
۸۱	سن سیمون
۸۳	هگل
۸۶	اگوست کنت

۹۰	مارکس
۹۳	هربرت اسپنسر
۹۷	۱۰ - جامعه‌شناسی در قرن بیستم
۹۷	عقل توجه به جامعه‌شناسی
۹۹	جامعه‌شناسی در فرانسه
۱۰۰	امیل دورکیم
۱۰۵	ژرژ کوربوج
۱۰۶	جامعه‌شناسی در آلمان
۱۰۷	ماکس وبر
۱۰۹	جامعه‌شناسی در ایالات متحده آمریکا
۱۱۲	سورژن
۱۱۴	مارکس
۱۱۶	جامعه‌شناسی در انگلستان
۱۱۷	جامعه‌شناسی در پاناما
۱۱۸	پارذلو
۱۱۹	جامعه‌شناسی در کشور مادر
۱۲۳	۱۱ - جامعه‌شناسی و مکتب‌های قرن بیستم
۱۲۳	مکتب روستنایی
۱۲۴	مکتب ریستنایی
۱۲۵	مکتب جفریایی
۱۲۵	مکتب فروم و مائوسه با کارکردگرایی
۱۲۶	مکتب ساخت‌گرایی
۱۲۹	۱۲ - اندیشه‌های اجتماعی و جامعه‌شناسی در ایران
۱۲۹	ذیل اسلام
۱۳۰	فازبی
۱۳۱	پن‌خاندون
۱۳۲	فلسفه حکمت عمی و ادبیات فارسی
۱۳۳	بیدیس و ارشد جامعه‌شناسی نوس در ایران
۱۳۵	۱۳ - مروری در مراحل تکوینی جامعه‌شناسی
۱۳۵	مرحله تکوینی
۱۳۵	مرحله دستوری
۱۳۶	مرحله فلسفه تاریخ
۱۳۶	مرحله فلسفه‌ها و اندیشه‌های اجتماعی و سیاسی
۱۳۷	مرحله جامعه‌شناسی - فلسفه

۱۳۷	مرحله جامعه‌شناسی تجربی
۱۳۷	مرحله تجربی و نظری
۱۳۸	خلاصه بخش دوم
۱۳۹	بخش سوم - روش‌های تحقیق در جامعه‌شناسی
۱۳۹	۱۴ - اصول تحقیق در جامعه‌شناسی
۱۳۹	ویژگی‌های روش علمی
۱۴۰	روش علمی و جامعه‌شناسی
۱۴۲	کاربرد روش‌های علمی در جامعه‌شناسی
۱۴۵	۱۵ - فنون جمع‌آوری اطلاعات
۱۴۵	مشاهده
۱۴۶	تأهیدین و تکمیل پرسشنامه
۱۴۹	مصاحبه
۱۵۰	مستغرقی
۱۵۳	۱۶ - کاربرد روش‌های کمی و کیفی در جامعه‌شناسی
۱۵۳	روش‌های کمی
۱۵۵	تعیین متغیرها
۱۵۶	روش‌های کیفی
۱۵۹	۱۷ - قانون در جامعه‌شناسی
۱۵۹	قوانین جامعه‌شناسی و ویژگی‌های آن
۱۶۰	ویژگی‌های قوانین اجتماعی
۱۶۱	مشکلات پژوهش در جامعه‌شناسی
۱۶۲	خلاصه بخش سوم
۱۶۵	بخش چهارم - انسان و جامعه
۱۶۵	۱۸ - انسان
۱۶۵	ویژگی‌های جسمانی انسان
۱۶۹	انسان اجتماعی
۱۷۳	۱۹ - جامعه انسانی
۱۷۳	مفهوم و ماهیت جامعه انسانی
۱۷۵	هدف و منشأ جامعه
۱۷۶	عوامل مؤثر در جامعه انسانی
۱۸۱	جامعه و رفتار اجتماعی در میان حیوانات
۱۸۵	۲۰ - انواع اجتماعات انسانی
۱۸۵	کودک‌نشینی

۱۸۷	روانشناسی
۱۹۰	تفاوت‌های شهر و ده
۱۹۵	صور و بستگی به روستا
۱۹۷	شهرنشینی
۲۰۱	خلاصه بخش چهارم
۲۰۳	بخش پنجم - جامعه، فرهنگ و شخصیت
۲۰۳	۲۱ - فرهنگ
۲۰۳	مفهوم فرهنگ
۲۰۶	طبقه‌بندی فرهنگی
۲۰۷	فرهنگ مادی و غیرمادی
۲۰۸	تفاوت‌های فرهنگی
۲۱۳	۲۲ - نهاد اجتماعی
۲۱۳	مفهوم نهاد اجتماعی
۲۱۶	انواع نهادهای اجتماعی
۲۱۷	۲۳ - ارزش‌های اجتماعی
۲۱۷	مفهوم ارزش اجتماعی
۲۱۸	انواع ارزش‌ها
۲۲۱	۲۴ - شخصیت و فرهنگ
۲۲۱	نوعیت و محیط
۲۲۲	شخصیت
۲۲۳	تاثیر فرهنگ بر شخصیت
۲۲۵	۲۵ - جریان اجتماعی شدن
۲۲۵	دوره و جامعه
۲۲۶	اجتماعی شدن
۲۲۷	اجتماعی شدن و دوره کودکی
۲۲۹	۲۶ - مبانی تفاوت‌های فردی
۲۲۹	انواع
۲۳۱	چسبیت
۲۳۳	۲۷ - نقش اجتماعی
۲۳۳	مفهوم نقش
۲۳۵	انواع نقش‌های اجتماعی
۲۳۷	۲۸ - دگرگونی یا تغییر اجتماعی
۲۳۷	دگرگونی اجتماعی

پیشگفتار

در عصر ما رسانه ها و اینترنت در کنار آن اطلاعاتی را نشر می دهند که در هر فرد این باور را القاء می کنند که جامعه ای را که در آن زندگی می کند می شناسد، واقعیتی که جامعه شناسی چه از نظر تاریخی و چه از نظر روشی با آن هماهنگی ندارد. به تعبیر گیدنز جامعه نوین سازنده یک مجموعه یکنواختی نیست، بلکه نظامی درهم تنیده از طریق یک نیروی متحد کننده است. جامعه جدید شاهد منطوقها و گرایش های گوناگونی است که در هم آمیخته اند. مدرنیته حالتی چند بعدی دارد [Calvin, 2002:148] و بر این اساس جامعه شناسی نقشی دشوار بر عهده دارد.

می دانیم که یکی از ریشه هایی که در قرن بیستم و به ویژه نیمه دوم آن در اغلب کشورهای دنیا مورد توجه خاص قرار گرفته جامعه شناسی است. درست است که جامعه شناسی، به شیوه، روش، و محتوای کنونی به طور کلی از آگوست کنت جامعه شناس فرانسوی آغاز شد، لکن تار و پود جامعه شناسی همسنگ و در همه جا - یعنی در هر جا که جامعه انسانی موجودیت داشته است - در کلیه جوانب مادی و غیرمادی جامعه و نیز آحاد سازنده آن حضور داشته است. از روزی که بشر در پیرامون موجودیت و روابط اجتماعی خویش به اندیشه و رفتار پرداخت، آگاهانه یا ناآگاهانه با مواد اولیه آنچه که جامعه شناس کنونی مطالعه می کند رابطه داشته است. شاید «فلسفه» نخستین محصول تلاش ذهنی بشر در راه مدون کردن اندیشه ها - که در حقیقت معرف میزان همشاری از عالم بوده است - باشد.

در قدیم دانش انسان پیرامون پدیده های طبیعی و اجتماعی حالت کلی و عمومی داشت، و فیلسوف کسی بود که همه چیز می دانست و در کلیه زمینه ها نظراتش محترم شمرده می شد. دورانی بسیار طولانی از تاریخ علوم و معارف بشری در اختیار فلاسفه قرار داشت. با تخصصی شدن علوم و مشخص شدن زمینه آنها که منجر به توسعه محتوای هر یک می گردید، علوم مختلف بتدریج از فلسفه جدا شدند. بدیهی است این امر در یک زمان معینی انجام نشد بلکه طلایه آن از مادی ترین علوم آغاز شد تا اینکه نوبت به جامعه شناسی رسید. جدائی از فلسفه، با اینکه ظاهراً از زمان آگوست کنت صورت تحقق پیدا کرد، معذک پیوندهای خود را چه در زمان آگوست کنت و چه پس از آن تا حدودی حفظ کرد و حتی هنوز هم برخی از مکاتب

جامعه‌شناسی از اندیشه‌های فلسفی متأثر است. اما روند کنونی جامعه‌شناسی و گرایش‌های جامعه‌شناسان جوان معاصر، لااقل به طور مستقیم و ارادی در جهت طرد نگرش‌ها، و روش‌های فلسفی است. تحول دیگری که در مفهوم و حیطه کار جامعه‌شناسی در قرن بیستم به وقوع پیوست و هنوز نیز ادامه دارد، جدا شدن آن از علوم اجتماعی و تخصصی شدن مسائل مطروحه در آن بود. اگر عقاید بنیان‌گذاران جامعه‌شناسی مجموعه به هم آمیخته‌ای از علوم اجتماعی را تحت عنوان جامعه‌شناسی ارائه می‌کرد، جامعه‌شناسان کنونی فقط به قسمتی از مسائلی که علمای اجتماعی مطالعه می‌کنند می‌پردازند. به علاوه، به جهت مطالعه در جزئیات و شناخت دقیق و احتراز از کلی‌گرایی از ده‌ها رشته جامعه‌شناسی سخن می‌گویند و هر یک قسمتی تخصصی از این کل تفکیک‌ناپذیر را بررسی می‌کنند.

جامعه‌شناسی نه فعالیتی مبتنی بر اندیشه‌ورزی صرف است و نه فقط انعکاسی از زندگانی اجتماعی در یک جامعه و در یک زمان معین. در عین حال تنوع بسیاری بر اهداف و روش‌های آن حاکم است. آنها گاهی در این تخصص تا به جایی می‌روند که برخی خود را مجبور می‌بینند از مضار تخصصی شدن و چندپاره شدن این رشته (که به اعتقاد آنان منجر به محدود بینی می‌گردد) سخن گویند. در عرصه گسترده جامعه‌شناسی، موضوع این کتاب «جامعه‌شناسی عمومی» است؛ فلسروی که در حقیقت مبانی و زمینه‌های اولیه تفکر در جامعه‌شناسی را مطرح می‌سازد.

اولین چاپ این کتاب در سال ۱۳۴۹ انتشار یافت و آن پس از تجدید چاپ شده است. چاپ حاضر این امتیاز را بر چاپ‌های پیشین دارد که پس از تجدیدنظر مجدد و افزودن پاره‌ای مطالب جدید در اختیار خوانندگان محترم قرار می‌گیرد. تردید نیست که در ادامه این راه توجه همکاران گرامی و استادان ارجمند جامعه‌شناسی در دانشگاه‌های کشور و نیز استقبال خوانندگان محترم و به‌ویژه دانشجویان عزیز از عوامل اصلی تشویق مؤلف بوده است. که وظیفه خود می‌دانم از آنان تشکر نمایم. با این امید که نویسندگان بتوانند همچون گذشته از انتقادات و پیشنهادهای مفید خوانندگان ارجمند بهره‌مند گردند، در خواست دارد این نکات از طریق آدرس اینترنتی mmohsenip@yahoo.com ارسال گردد.

منوچهر محسنی